

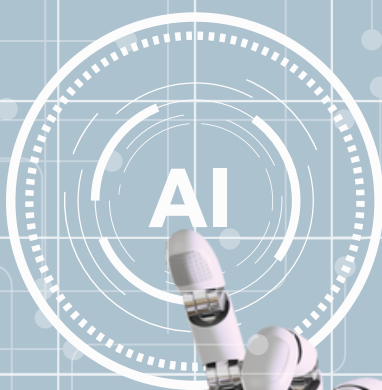

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања
Сектор за заштиту особа са инвалидитетом

АИ У ЖИВОТУ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Водич за дигитално грађанство

#СРБИЈАБЕЗБАРИЈЕРА

Реализацију програма подржао је Сектор за
заштиту особа са инвалидитетом,
Министарства за рад, запошљавање, борачка
и социјална питања

#ИНКЛУЗИВНАСРБИЈА

Придружи нам се

ЗАЈЕДНО МОЖЕМО СВЕ

Вештачка интелигенција
није наука за генијалце –
она може бити мој асистент,
мој читач, мој пријатељ.

ЗАПРАТИ НАС

МИ
МОЖЕМО
СВЕ

БУДИ ДЕО НАШЕГ ТИМА

КЛИК ЗА ИНКЛУЗИЈУ

ПРИДРУЖИ НАМ СЕ ЈЕР САМО ЗАЈЕДНО МОЖЕМО СВЕ

КЛИК ЗА ИНКЛУЗИЈУ ПРИДРУЖИ НАМ СЕ ЗАПРАТИ НАС

САДРЖАЈ

01

УВОД

О пројекту Дигитална инклузија особа са инвалидитетом:

Вештачка интелигенција за приступачну будућност и брошури

02

ШТА ЈЕ ДИГИТАЛНО ГРАЂАНСТВО?

Дигитално грађанство значи одговорно, безбедно и активно учешће у дигиталном свету.

03

ШТА ЈЕ ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (AI)?

AI су програми који „уче“ и „размишљају“ као људи.

04

КАКО ДА БУДЕМ БЕЗБЕДАН/НА НА ИНТЕРНЕТУ?

Савет: Инсталирај заштиту на уређају и користи сложене лозинке.

05

ИСТРАЖИВАЊЕ

Истраживање потреба младих у дигиталном окружењу

06

ЗАКЉУЧАК

Време је да кликнемо за инклузију!
AI може бити пријатељ, ако га разумеш и користиш паметно.

**ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА НИЈЕ
НАУКА ЗА ГЕНИЈАЛЦЕ - ОНА МОЖЕ
БИТИ МОЈ АСИСТЕНТ, МОЈ ЧИТАЧ,
МОЈ ПРИЈАТЕЉ.**

БУДИ ДЕО НАШЕГ ТИМА

КЛИК ЗА ИНКЛУЗИЈУ

ПРИДРУЖИ НАМ СЕ ЈЕР САМО ЗАЈЕДНО МОЖЕМО СВЕ

КЛИК ЗА ИНКЛУЗИЈУ

ПРИДРУЖИ НАМ СЕ ЗАПРАТИТИ

О ПРОЈЕКТУ

„Дигитална инклузија особа са инвалидитетом:

Вештачка интелигенција за приступачну будућност“

је инклузивни едукативни програм који има за циљ да оснажи младе особе са инвалидитетом за безбедно, активно и самостално учешће у дигиталном друштву.

У свету у којем дигиталне технологије и вештачка интелигенција (AI) све више утичу на начин на који учимо, комуницирамо и доносимо одлуке, особе са инвалидитетом често се сусрећу са бројним препрекама: недоступним алатима, недостатком подршке, неинформисаношћу и ризицима од дигиталног насиља.

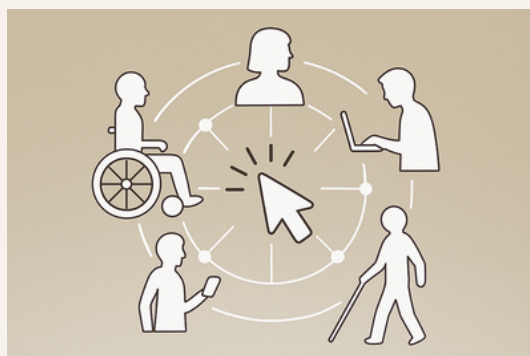
Овај пројекат, који реализује удружење „Ми можемо све“, кроз финансијску подршку Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, пружа конкретне алате и знања како би се тај јаз смањио.

Програм обухвата:

- истраживање дигиталних потреба младих са инвалидитетом,
- израду приступачне едукативне брошуре и дистрибуцију књиге „Друштвене мреже“,
- интерактивне радионице у школама и удружењима ОСИ широм Србије,
- онлајн радионице отворене за јавност,
- јавну кампању под слоганом „Клик за инклузију“.

Кроз ову иницијативу желимо да допринесемо изградњи друштва у којем нико није искључен из дигиталног простора, у којем млади са инвалидитетом имају право и могућност да користе дигиталне алате за образовање, комуникацију, самосталност и учешће у заједници.

Пројекат се реализује у контексту Европске године дигиталног грађанства 2025. године, са уверењем да је инклузија – питање права, а не избора.

ШТА ЈЕ ДИГИТАЛНО ГРАЂАНСТВО?

Дигитално грађанство значи бити одговоран, безбедан и активан корисник интернета и дигиталних технологија.

Као што у стварном животу поштујемо правила, бринемо о другима и користимо своја права, тако и у дигиталном свету треба да:

- Чувамо своју приватност и безбедност
- Поштујемо друге кориснике
- Проверавамо информације пре него што им поверујемо
- Користимо дигиталне алате на начин који нам олакшава живот и учење
- Искажемо своје мишљење, али без говора мржње и увреда

Свако од нас је дигитални грађанин – без обзира на године, место становања или инвалидитет.

👉 За особе са инвалидитетом, дигитално грађанство није само питање технолошке писмености – оно је питање права, приступачности и укључености.

То значи:

- Приступачан интернет: веб-сајтови, апликације и садржаји морају бити доступни свима – уз опције као што су читање екрана, титлови, лако разумљив текст и алтернативне навигације.
- AI и дигитални алати који подржавају комуникацију, учење и самосталност – попут гласовних асистената, преводилаца, читача текста или подсећача.
- Једнаке шансе да свако буде део дигиталне заједнице – у школи, на послу, у медијима и друштвеним мрежама.

Инклузија у дигиталном свету не значи само техничке алате – већ и прихватање, подршку, разумевање и уважавање различитости.

Дигитални свет може бити отворен, користан и пријатељски – ако сви заједно бринемо да буде такав.

ШТА ЈЕ ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (AI)?

Вештачка интелигенција (AI) је облик технологије који омогућава рачунарима и дигиталним уређајима да „уче“, доносе одлуке и обављају сложене задатке на сличан начин као што то чине људи. AI не значи да је машина „паметна као човек“, али значи да може да препозна обрасце, анализира информације и аутоматски одговара на задатке.

У пракси, то значи да вештачка интелигенција:

- разуме говор или текст који унесемо,
- препознаје слике, лица и гласове,
- предлаже садржаје који нас занимају,
- преводи са једног језика на други,
- анализира податке и доноси „препоруке“ на основу наших навика.

AI у свакодневном животу

AI је већ део нашег свакодневног живота, чак и ако не примећујемо:

- када тражимо нешто на Google-у,
- када користимо паметне телефоне и гласовне асистенте (као што су Google Assistant, Siri, Alexa),
- када гледамо видео на YouTube-у или TikTok-у и добијамо препоруке,
- када преводимо текстове преко Google Translate-a,
- када пишемо или разговарамо са AI-ом као што је ChatGPT.

Како AI помаже особама са инвалидитетом?

Вештачка интелигенција може знатно унапредити животе особа са инвалидитетом:

- Превод говора у текст – корисно за глуве и наглуве особе
- Гласовни читачи текста – помажу слепим особама и онима са дислексијом
- Гласовне команде – за особе са ограниченом покретљивошћу
- Подсетници и организациони алати – за особе са когнитивним потешкоћама
- AI апликације за оријентацију и кретање – помоћ при самосталном кретању

AI алати могу допринети већој самосталности, комуникацији, образовању и учешћу у друштву, али само ако су:

- доступни,
- прилагођени,
- безбедни за коришћење,
- разумљиви корисницима.

⚠ Али будимо опрезни...

Иако AI доноси многе користи, важно је да знамо и његове ограничења и ризике:

- AI понекад може да направи грешке.
- Информације нису увек тачне.
- Неки AI алати могу прикупљати личне податке.
- Постоји ризик од манипулације, зависности од алата или искључивања људског размишљања.

Зато је важно да AI користимо свесно, критички и одговорно. AI није замена за човека, већ помоћник.

Када знамо како да га користимо, вештачка интелигенција може постати наш моћан савезник – нарочито у изградњи приступачнијег и праведнијег дигиталног друштва.

ПРИСТУПАЧНИ AI АЛАТИ ЗА СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ

AI алати могу значајно олакшати живот особама са инвалидитетом – било да је у питању учење, комуникација, оријентација или самостално обављање свакодневних обавеза. Важно је да се упознамо са тим алатима и да одаберемо оне који најбоље одговарају нашим потребама.

Ево неких од најпопуларнијих и приступачних AI алата који су бесплатни или лако доступни:

📖 Read Aloud – читање текста са екрана

- Омогућава да чујеш оно што је написано на веб-страници или у документу.
- Посебно корисно за слепе особе, особе са дислексијом или потешкоћама у читању.
- Доступно као додатак за Chrome или у многим мобилним апликацијама.

🗣 Voice Access – управљање телефоном гласом

- Омогућава да користиш свој телефон или таблет без додира – само гласовним командама.
- Корисно за особе са ограниченом покретљивошћу.
- Можеш отворати апликације, диктирати поруке, кретати се кроз меније.

🧠 ChatGPT / Bard / Copilot – помоћ у учењу и писању

- Ови алати могу одговарати на питања, помоћи у учењу, објаснити појмове, писати саставе или мејлове.
- Добро је за развој самосталности, али увек треба проверити тачност добијених информација.

 Google Keep / Notion / Trello – планирање и организација

- Алати за белешке, подсетнике, распоред и организовање задатака.
- Корисни за особе са тешкоћама у организацији, концентрацији или памћењу.
- Могу се комбиновати са гласовним командама и визуелним подсетницима.

 Google Translate / DeepL – превођење

- Превод текста или говора у реалном времену.
- Омогућава комуникацију са особама које говоре други језик.
- Корисно и за праћење страних садржаја, упутстава или школских лекција.

Визуелна Табела: Приступачни AI Алати

	AI алат	Функција	Корисно за
1	Read Aloud	Чита текст са екрана	Слепе особе, дислексију
2	Voice Access	Гласовно управљање уређајем	Особе са смањеном покретљивошћу
3	ChatGPT / Bard / Copilot	Помоћ у учењу и писању	Младе у образовању
4	Google Keep / Notion / Trello	Организација и подсетници	Оне са когнитивним потешкоћама
5	Google Translate / DeepL	Превођење текста и говора	Свакога ко комуницира на више језика

ВАЖНО ЗА СВАКОГ КОРИСНИКА

- Изабери алате који су твоји савезници, не они који те збуњују.
- Не бој се да питаш за помоћ – наставника, родитеља, вршњака или подршку на интернету.
- Испробај више алата и види шта ти највише одговара.
- Запамти: приступачност значи да ти технологија служи – она треба да се прилагоди теби, не ти њој.

КАКО ДА БУДЕМ БЕЗБЕДАН/НА НА ИНТЕРНЕТУ?

Интернет је сјајно место за учење, дружење и истраживање – али као и у стварном животу, и у дигиталном свету постоје ризици. Зато је важно да се понашамо одговорно, паметно и заштитнички према себи и другима.

Безбедност на интернету није само техничко питање – то је вештина и навика коју сви можемо да стекнемо. Ево како:

1. Чувај своје личне податке

Никада не дели са непознатима следеће:

- своје пуно име и презиме,
- адресу,
- број телефона,
- шифре/лозинке,
- податке о картицама,
- школске или здравствене податке.

 Ако не би то рекао/рекла странцу на улици – немој ни на интернету.

2. Буди критичан/на – не веруј свему

- Не веруј сваком видеу, посту или поруци коју добијеш.
- Лажне вести, теорије завере и преваре су свуда.
- Провери извор – да ли је званичан, да ли има лош правопис, да ли звучи „превише добро да би било истина“?

 Ако ниси сигуран/на – питај родитеља, наставника или особу од поверења.

3. Поштуј друге – и себе

- Не вређај, не исмевај, не шири мржњу.
- Ако те неко узнемирава, прети или те вређа – пријави и блокирај.
- Сачувај доказе (слике, поруке), али не одговарај на увреде.

 Дигитално насиље је стварно насиље – и не мораш да га трпиш.

У оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Србије, дигитално насиље се може директно пријавити Одељењу за борбу против високотехнолошког криминала позивом на број 011/306-2000 или слањем електронске поште на имејл childprotection@mup.gov.rs.

4. Користи јаке лозинке

- Користи комбинацију слова, бројева и симбола.
- Не користи исту лозинку свуда.
- Не дели лозинке са другима (осим са родитељем ако је потребно).
- Укључи двофакторску аутентификацију (2FA) кад год можеш.

🔒 Јака лозинка = дигитални каљави цреп против хакера.

5. Пажљиво са фотографијама и видеима

- Добро размисли пре него што нешто објавиш.
- Фотографије могу остати на интернету заувек – чак и кад их обришеш.
- Не шаљи интимне слике или видео записе – чак ни „у поверењу“.

🌿 Оно што делиш каже нешто о теби – бирај мудро шта показујеш.

6. Не кликај на непознате линкове

- Понуде, наградне игре, „брзи добитак“, непознати мејлови – могу бити превара.
- Не преузимај фајлове које не познајеш.
- Ако нешто изгледа чудно – вероватно и јесте.

🔒 Не дај свој уређај другима без надзора – посебно ако је повезан са важним налогом или школским системом.

ЗАПАМТИ:

- Имаш право да будеш безбедан/на на интернету.
- Имаш подршку – ниси сам/сама ако се нешто лоше деси.
- Имаш моћ да учиш, истражујеш и градиш дигитални свет по својој мери.

Интернет је као град – може бити опасан, али и пун могућности.
Од тебе зависи како ћеш се кретати кроз њега.

Бити дигитални грађанин значи имати права, али и обавезе.

ИМАШ ПРАВО:

- да приступаш интернету и дигиталним алатима, без обзира на своје могућности или инвалидитет.
- да користиш технологију на начин који те оснажује, било за учење, комуникацију, забаву или рад.
- да будеш безбедан/на – од насиља, говора мржње, преваре и искључивања.
- да будеш укључен/а у дигиталне заједнице – као равноправан члан.
- да добијеш подршку ако ти је тешко да се снађеш у дигиталном свету.

 Особе са инвалидитетом имају право на приступачне платформе, садржаје и алате, јер је интернет јавни простор који припада свима.

АЛИ ИМАШ И ОДГОВОРНОСТ:

- да поштујеш друге – без увреда, исмевања или искључивања.
- да не шириш лажи, мржњу и штетне садржаје.
- да штитиш своје податке и приватност – као и податке других људи.
- да размишљаш критички – да не прихваташ све што прочиташ као истину.
- да користиш технологију за добро – за учење, повезивање, подршку и развој.

ТИ СИ ДИГИТАЛНИ ГРАЂАНИН

- Када поштујеш себе и друге у дигиталном свету – ти га чиниш бољим и сигурнијим местом.
- Када делиш истину, уместо страха – постајеш глас разума и подршке.
- Када користиш дигиталне алате одговорно – показујеш да технологија може да буде пријатељ, а не претња.

 Бити одговоран дигитални корисник није „старомодно“ – то је ново лице паметног лидерства 21. века.

МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ = МОЋ РАЗЛИКОВАЊА ИСТИНЕ ОД МАНИПУЛАЦИЈЕ

У времену у коме свако може да објави „вест“ или „чињеницу“, важно је да научиш:

- шта је поуздан извор информација, а шта је нечије мишљење или нагађање,
- како да провериш да ли је слика или видео лажан или вештачки створен (нпр. deepfake, AI-генерисане слике),
- како да препознаш пропаганду и манипулацију емоцијама (страхом, љутњом, сажаљењем),
- како да браните себе и друге од дезинформација, говором истине и дељењем поузданих извора.

Медијска писменост је као дигитална имунизација – штити нас од „вируса лажи, страха и хаоса“. Није важно да знаш све – већ да умеш да размишљаш, да поставиш питања и да тражиш истину.

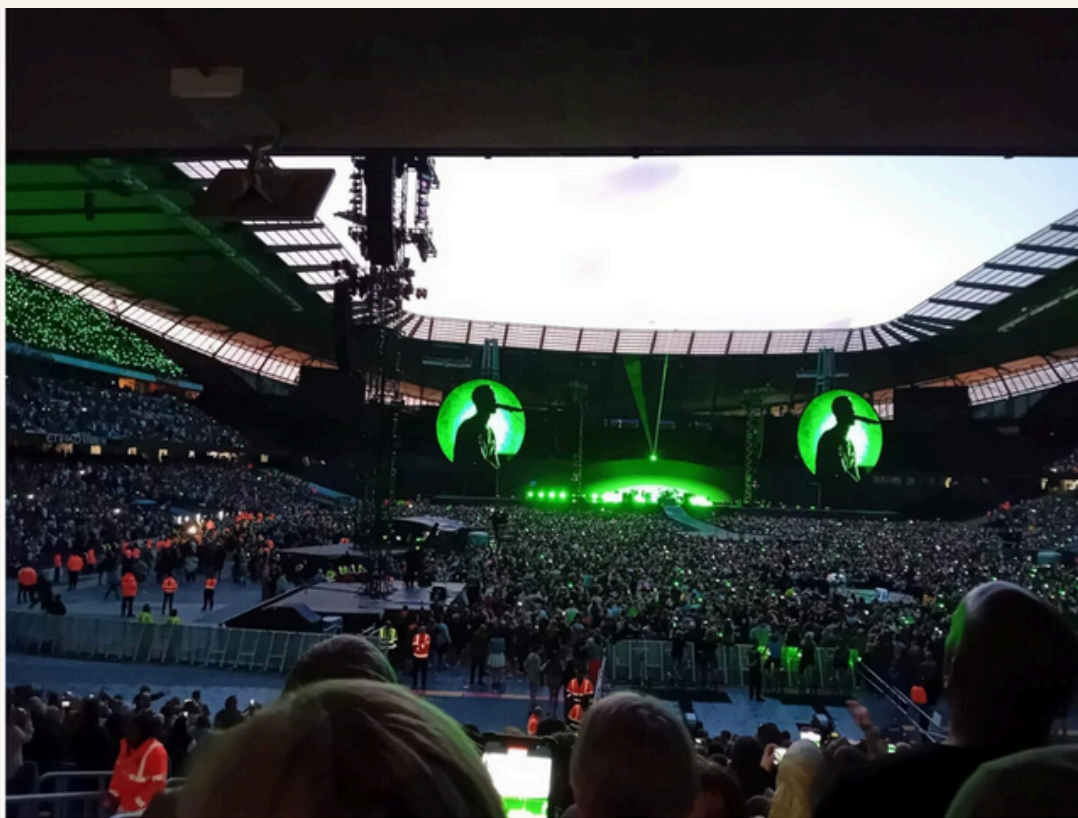
Критичко размишљање није да сумњаш у све – већ да разумеш зашто неко нешто објављује, коме је намењено и какав ефекат жели да постигне.

ЗАНИМЉИВОСТИ

Негде средином 2022. године, бенд Coldplay, познат по великим концертима и распродатим аренама у највећим светским градовима, саопштио је да ће у будућности сви њихови наступи бити прилагођени особама с инвалидитетом. „Желимо да наши концерти буду доступни свима, и да сви имају најбоље могуће искуство“, саопштили су тада својој многобројној публици.

Од тада, на концертима овог бенда омогућено је да особе с оштећеним слухом добију прслуке преко којих уз помоћ вештачке интелигенције осећају вибрације и на тај начин доживљавају песме. Особама с оштећењем вида обезбеђена је такозвана тура додиром која подразумева да пре почетка концерта, односно пре него што дође остала публика, могу да прођу кроз арену, додирну бину и осете где ће се налазити бенд, а где публика. На бини се, уз бенд, током трајања концерта налази и преводилац на знаковни језик који долази из државе у којој се концерт организује.

У четвртак, 27. фебруара, у Научном клубу Центра за промоцију науке одржан је други панел у оквиру овогодишњег серијала „AI под звездама“, под називом „Инклузивна AI“.

На панелу су учествовали:

- Мирјана Исаков, координаторка за образовање одраслих у ШОСО „Милан Петровић“
- Александар Линц Ђорђевић, директор Data Science Conference-а и члан Савета за вештачку интелигенцију Владе Републике Србије
- Ђорђе Димитријевић, суоснивач стартапа SignAvatar
- Урош Мишљеновић, представник организације Партнери Србија.

Тема разговора обухватила је различите аспекте интеграције особа са инвалидитетом кроз употребу вештачке интелигенције – од значаја заштите личних података и приватности, преко изазова у примени AI алата у специјалном образовању, до иновативних решења која могу убрзати и поједноставити процесе инклузије. Учесници су такође указали на недостатак адекватног правног оквира који би регулисао ову област.

Панел је модерирао Тамара Завишић, чланица Радне групе за етику и право при Српском удружењу за вештачку интелигенцију.

Овај догађај, као и остале у серијалу „AI под звездама“, организован је у сарадњи Центра за истраживање јавних политика, Српског друштва вештачке интелигенције и Центра за промоцију науке.

ПРВА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА FUTURE & AI

Future & AI конференција је осмишљена да покрене кључна питања и понуди конкретне одговоре на тему примене вештачке интелигенције у образовању, здравству, бизнису и другим областима. Циљ догађаја био је да домаћим компанијама, институцијама и професионалцима пружи смернице како да се правовремено укључе у глобалну трку иновација – и постигну успех.

Конференцију су организовали Институт за примену иновативних пракси и We Can – креативна маркетиншка агенција позната по иновативним приступима, истраживању тржишта, дигиталним кампањама и продукцији садржаја.

Окупила је водеће стручњаке из света образовања, здравства и бизниса, као и осниваче стартапа, истраживаче, корпоративне лидере и доносиоце одлука. Учесници су имали прилику да размене искуства, стекну нова знања, остваре вредна пословна познанства и добију инспирацију за примену AI решења у свом окружењу.

Конференција је одржана у Привредној комори Србије 5. јуна 2025. године.

Више информација: futureand.ai

АКТИ

Постоје важни међународни и регионални акти који се баве вештачком интелигенцијом и правима особа са инвалидитетом:

1. Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом (CRPD)
 - То је UN-трејти из 2006, који је ступио на снагу 3. маја 2008. године.
 - Она гарантује право особа са инвалидитетом на приступ информационо-комуникационим технологијама, укључујући AI системе (Члан 9: приступачност).
2. Извештај UN специјалног известиоца за права особа са инвалидитетом (2021)
 - Тема је „Вештачка интелигенција и права особа са инвалидитетом“
 - Извештај наглашава да AI може омогућити самосталнији и независнији живот, али истовремено указује на ризике као што су дискриминација, заштита података, транспарентност и потреба за учешћем особа са инвалидитетом у дизајну AI система.
3. EU AI Act и делови који се тичу особа са инвалидитетом
 - EU AI Act је регулатива која је ступила на снагу 1. августа 2024. године и успоставља правни оквир за управљање AI у Европи.
 - Постоје посебне препоруке и алати (на пример, A disability-inclusive AI Act toolkit) који помажу организацијама особа са инвалидитетом у праћењу и имплементацији овог прописа у националном контексту.
4. Конвенција Савета Европе о вештачкој интелигенцији (Framework Convention on AI)
 - Међународна конвенција/уговор који је усвојен 17. маја 2024. године, с циљем осигурања усклађености AI система са људским правима, демократским вредностима и владавином права. У њему су прописане теме попут нерепресивне дискриминације, транспарентности и одговорности, што се директно односи и на заштиту права особа са инвалидитетом.

Још нема посебног UN акта који директно говори само о AI и особама са инвалидитетом, али постоје снажни оквири — Као CRPD и извештај UN — који подразумевају усклађену и инклузивну примену AI-а у складу с људским правима. Такође, EU и Савет Европе предњаче у креирању правних инструмената који директно покривају коришћење AI-а у захтевним, високоризичним случајевима, где особе са инвалидитетом треба да имају посебну заштиту

Иако Србија још нема посебан закон о вештачкој интелигенцији, у марту 2023. године Влада је усвојила Етичке смернице за развој и примену поуздане и одговорне AI. Ове смернице постављају основе за заштиту људских права, укључујући:

- Принцип недискриминације
- Приступачност и доступност технологија свим грађанима
- Заштиту приватности и личних података
- Транспарентност и одговорност у употреби AI алата

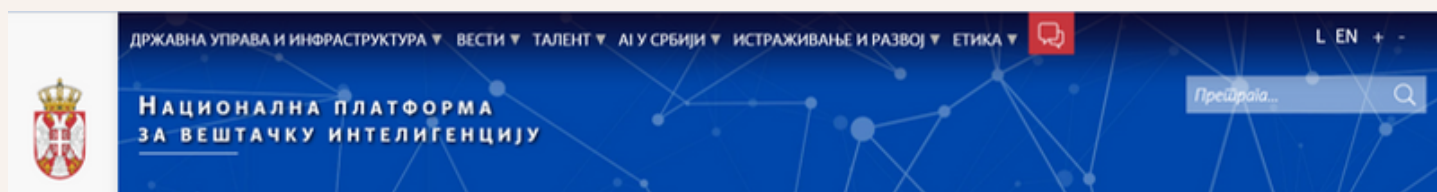
Од недавно је усвојена и Стратегија развоја AI у Србији (2025–2030), која поставља правце и циљеве за нови закон. Радна група је анализирала EU AI Act и прилагођава га националном контексту. Циљ је створити закон који уравнотежује етичке принципе и иновације, уз заштиту људских права и податка.

У току је припрема нацрта првог Закона о вештачкој интелигенцији, који би требало да буде заснован на EU AI Act и обухвати и области важне за особе са инвалидитетом (образовање, здравство, приступ информацијама).

Шта ово значи за особе са инвалидитетом?

Технолошки напредак мора бити усклађен са људским правима. То значи да AI не сме да буде препрека, већ подршка – и у школи, и на послу, и у свакодневном животу. Правни оквир који се припрема треба да гарантује да су потребе и искуства особа са инвалидитетом у основи сваког решења.

НАЦИОНАЛНА ПЛАТФОРМА ЗА ВЕШТАЧКУ ИНТЕЛИГЕНЦИЈУ

<https://www.ai.gov.rs/>

Веб сајт Националне платформе за вештачку интелигенцију нуди нам информације о стању, примени и развоју вештачке интелигенције у државној управи, просвети, екологији, привреди и другим секторима.

Издајамо

(текст и слика у оригиналу преузети са веб сајта

<https://www.ai.gov.rs/tekst/189/nacionalna-vi-platforma.php>

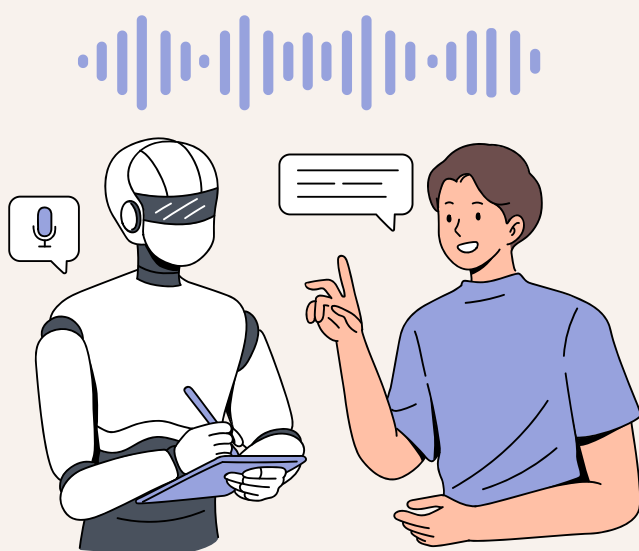
Национална ВИ платформа

У циљу развоја и примене технологије вештачке интелигенције у обављању послова органа јавне управе, истраживачког рада у академској заједници и њеним институцијама и целокупне индустрије Републике Србије, као и помоћи стартап компанијама при развијању њихових производа, Влада Републике Србије обезбедила је Националну платформу за вештачку интелигенцију (ВИ платформа). Развијање Националне платформе дефинисано је циљевима и мерама Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године, као и за период 2025-2030. године. ОЕЦД је 2023. године Националну платформу за вештачку интелигенцију оценио као један од девет најбољих иновативних пројеката у јавном сектору, у конкуренцији од 1048 пројеката из 94 земље света.

ВИ платформа, односно суперкомпјутер, смештена је у Државни дата центар у Крагујевцу који задовољава највиши стандард поузданости (Тиер 4). Државним дата центром, као и суперкомпјутером, управља Канцеларија за информационе технологије и електронску управу.

Национална платформа за вештачку интелигенцију пружа корисницима лакши и бржи начин решавања ВИ задатака, могућност решавања великих и комплекснијих проблема, креирање бољих и сложенијих модела са неупоредивим перформансама које омогућавају више итерација и тиме представља озбиљан ресурс који помаже оснаживању комплетне ВИ заједнице у Републици Србији.

Истраживање Мапирање потреба и изазова у дигиталном окружењу

Представљамо вам резултате истраживања спроведеног током јула, у оквиру онлајн анкете као једне од кључних активности програма „Дигитална инклузија особа са инвалидитетом: Вештачка интелигенција за приступачну будућност“.

1. Профил испитаника

Улоге испитаника: Највише одговора дали су особе са инвалидитетом (59,4%), затим персонални асистенти (19,8%), чланови породице (17,8%) и старатељи (3%).

Врста инвалидитета: Доминира физички инвалидитет (49,5%), затим сензорна и интелектуална оштећења.

Старосна структура: Већина је узраста 16–36 година (55%), значајан део 37–64 године (39,6%), док су млађи од 15 и старији од 65 година реткост.

Образовање: Већина има високо образовање (54,5%) или средњу стручну спрему (41,6%), док је основно образовање ретко заступљено.

2. Дигиталне вештине и коришћење технологије

Самопроцена дигиталних вештина: Највише испитаника има средњи ниво (48,5%), а 42,6% наводи напредни ниво; само 8,9% користи основне функције.

Учесталост коришћења уређаја: Велика већина (90%) користи дигиталне уређаје свакодневно.

AI алати: 79,2% је већ користило AI алате (ChatGPT, преводиоце, читаче текста), 19,8% није, а само један испитаник не зна шта је AI.

Сврхе коришћења: Најчешће за информације и вести (51,5%), комуникацију (49,5%), рад и организацију времена (46,5%), а затим за забаву, образовање и асистивну подршку.

3. Баријере

Учесталост техничких проблема: 42,6% повремено наилази на потешкоће, 38,6% ретко, 14,9% никада, а само 4% често.

Врсте препрека: Најчешће се помињу недостатак техничке подршке (27,7%), недоступан дизајн (26,7%) и превише сложен текст (24,8%).

Коме се обраћају за помоћ: Најчешће пријатељима (40,6%) и породици (26,7%); 22,8% се сналази самостално.

Обуке: 42,6% није добило никакву обуку; они који јесу, најчешће су је стекли у школи или од чланова породице.

4. Сигурност и поверење у интернет

Осећај безбедности: 55,4% се осећа углавном безбедно, 24,8% веома безбедно, 14,9% несигурно.

Искуство дигиталног насиља: Четвртина испитаника (24,8%) га је доживела.

Поверење у информације: 39,6% углавном верује али проверава, 29,7% верује само званичним изворима, 20,8% тешко разликује тачне од нетачних информација.

5. Дигитална приступачност у образовању

Прилагођеност садржаја: Само 12,9% наводи да је све прилагођено, 48,5% да је делимично, а 11,9% да уопште није.

Подршка наставника: 19,8% добија редовну помоћ наставника, 27,7% повремену, а трећина уопште нема подршку.

Коришћење интернета за учење: 46,5% свакодневно, док петина готово никада.

6. Ставови о AI и друштвеној свести

Перцепција AI алата: 50,5% верује да AI може значајно унапредити квалитет живота особа са инвалидитетом, а 37,6% види делимичну корист.

Разумевање друштва: 47,5% сматра да се мало говори о изазовима, 36,6% да постоји напредак, али недовољан.

Мотивација за учење нових вештина: 49,5% је веома мотивисано, 39,6% углавном мотивисано.

7. Учесће у програмима и кампањама

Постојање програма: 55,4% не зна за програме дигиталне инклузије у свом месту, 12,9% зна да их има.

Радионице: 54,5% би желело да учествује, а 39,6% би можда учествовало.

Информисаност: 50,5% не зна где да нађе информације о дигиталној подршци.

Спремност да поделе личну причу: 40,6% је спремно да учествује у кампањи, 31,7% можда, ако буде анонимно.

8. Кључни закључци

- Висок степен дигиталне укључености уз неједнаку подршку – Већина младих са инвалидитетом свакодневно користи дигиталне уређаје и има средњи или напредни ниво вештина, али недостаје системска подршка.
- Недовољна доступност прилагођених садржаја – Препреке попут неприлагођеног дизајна, сложеног текста и недостатка титлова/аудио опција и даље су присутне.
- Потреба за системском едукацијом – Скоро половина испитаника није прошла формалну обуку, а локалних програма је мало.
- Потенцијал AI алата је препознат али недовољно искоришћен – Потребни су примери добре праксе и приступачни ресурси.
- Друштвена свест и даље ниска – Већина сматра да јавност недовољно разуме дигиталне изазове особа са инвалидитетом.
- Висока мотивација уз недостатак инфраструктурне подршке – Постоји воља за учењем, али недостају услови и опрема.

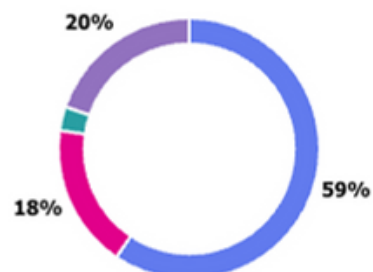
9. Препоруке

1. Развити национални програм дигиталне инклузије – редовне обуке и радионице за све нивое знања и типове инвалидитета.
2. Побољшати приступачност дигиталних садржаја – једноставан језик, титлови, аудио описи, контрастне боје, прилагођен дизајн.
3. Формирати локалне центре за дигиталну подршку – место за техничку помоћ, савете и информације о ресурсима.
4. Подстицати употребу AI алата – пилот-пројекти, онлајн ресурси и обуке за практичну примену.
5. Покренути националну кампању подизања свести – медијске и онлајн активности које представљају изазове и потенцијале.
6. Повезати школе, факултете и НВО – заједнички развијати приступачне образовне платформе и уџбенике.
7. Финансијски подржати набавку ИТ опреме – субвенције и донације за приступачну технологију.

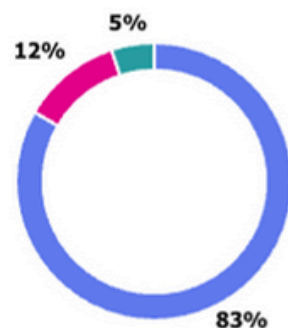
1. Да ли упитник попуњавате као особа са инвалидитетом, члан породице (нпр. родитељ) или старатељ особе са инвалидитетом?

Особа са инвалидитетом	60
Члан породице особе са инвалидитетом	18
Старатељ особе са инвалидитетом	3
Персонални асистент особе са инвалидитетом	20

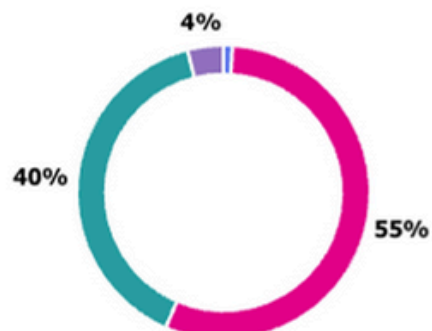
2. Која врста инвалидитета је у питању?

Физички инвалидитет	50
Сензорни инвалидитет	7
Интелектуални инвалидитет	3

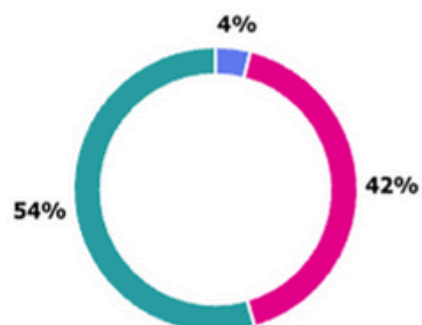
3. Којој старосној групи припадате?

< 15	1
16 - 36	56
37 - 64	40
> 65	4

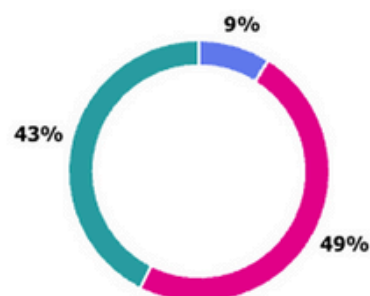
4. Стручна спрема

Основно образовање	4
Средња стручна спрема	42
Високо образовање	55

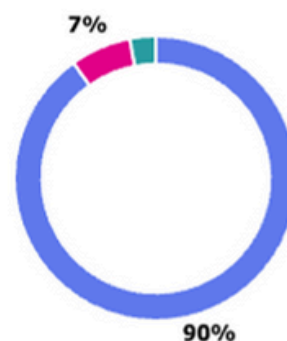
5. Како бисте оцењили своје укупне вештине у коришћењу дигиталних уређаја и апликација (рачунар, телефон, интернет)?

● Почетни ниво – користим само основне функције	9
● Средњи ниво – самостално користим већину апликација и претражујем информације	49
● Напредни ниво – користим сложеније алате, радим са документима, подешавањима,...	43

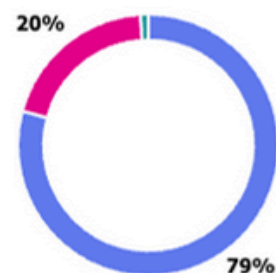
6. Колико често користите дигиталне уређаје (рачунар, таблет, паметни телефон)?

● Свакодневно	91
● Неколико пута недељно	7
● Неколико пута месечно	3
● Врло ретко или никада	0

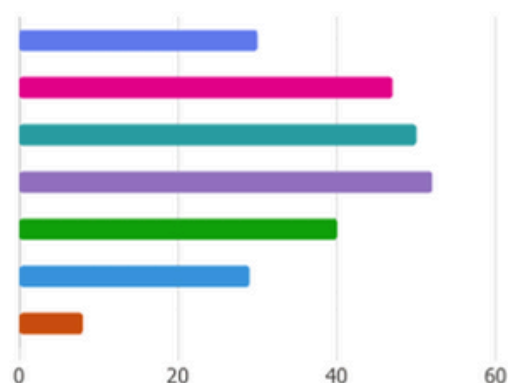
7. Да ли сте до сада користили неки алат заснован на вештачкој интелигенцији (нпр. ChatGPT, Alexa, Google Assistant, апликације за превођење, читање текста и слично)?

● Да	80
● Не	20
● Нисам сигуран/на шта је AI (вештачка интелигенција)	1

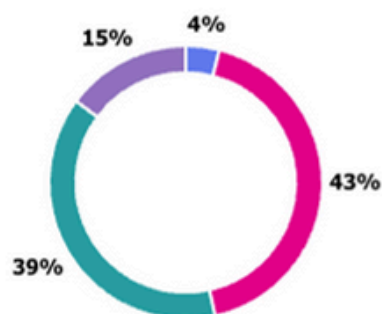
8. У које сврхе најчешће користите дигиталне или AI алате?

● Учење и школа	30
● Рад и организација времена	47
● Комуникација (поруке, видео позиви, говор у текст)	50
● Информације и вести	52
● Забава и друштвене мреже	40
● Као асистивна технологија - подршка самосталности (навигација, читање...)	29
● Other	8

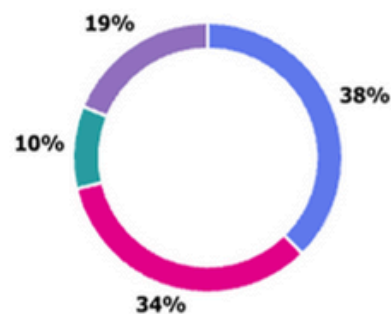
9. Колико често наилазите на потешкоће при коришћењу дигиталних уређаја, платформи или апликација?

Често	4
Повремено	43
Ретко	39
Никада	15

10. Када наиђете на технички проблем, да ли знате коме да се обратите за помоћ?

Да, увек	38
Понекад	34
Не знам коме да се обратим	10
Не тражим помоћ / покушавам самостално	19

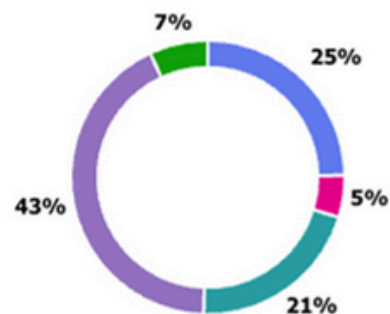
11. Које врсте препрека најчешће доживљавате?

Недоступан дизајн (нпр. мали текст, неприлагођен мени, немогућност...	27
Недостатак титлова или звучних опција	16
Текст је превише сложен или има превише информација	25
Нема техничке подршке или упутстава	28

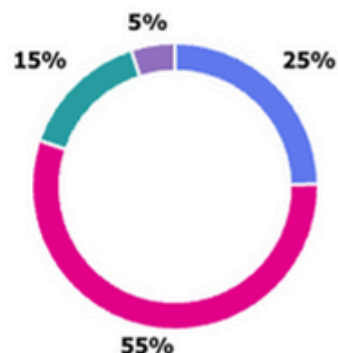
12. Да ли сте раније добили неку обуку или помоћ у савладавању техничких потешкоћа?

Да, кроз школу или неки други вид формалног образовања	25
Да, кроз удружење	5
Да, од члана породице или пријатеља	21
Не	43
Не сећам се	7

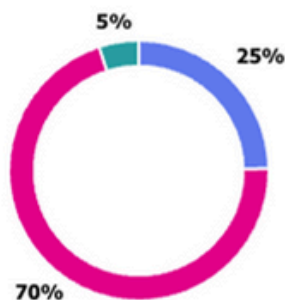
13. Колико се осећате безбедно приликом коришћења интернета, апликација и друштвених мрежа?

Веома безбедно – знам како да се заштитим и где да пријавим проблем	25
Углавном безбедно – понекад нисам сигуран/на шта је ризично	56
Несигурно – често не знам да ли је нешто безбедно	15
Не знам / Немам мишљење	5

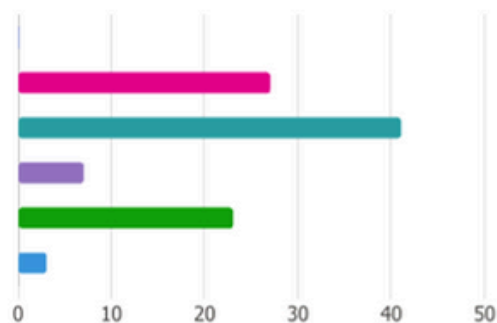
14. Да ли сте некада доживели неки облик дигиталног насиља (увреде, претње, исмевање, нежељени садржај и)?

Да	25
Не	71
Не желим да одговорим	5

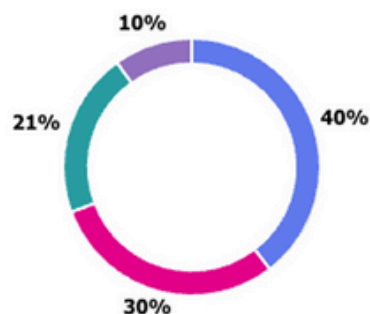
15. Кома се најчешће обраћате за помоћ или савет у вези са коришћењем дигиталне технологије? Кома се најчешће обраћате за помоћ или савет у вези са коришћењем дигиталне технологије?

Наставници	0
Породица	27
Пријатељи	41
Удружење/организација	7
Ником - сам/а се сналазим	23
Other	3

16. Колико верујете информацијама које проналазите на интернету?

Углавном верујем, али проверавам	40
Само ако долазе са званичних извора (нпр. школе, медија, сајтова надлежних државних...	30
Тешко је разликовати тачно од нетачног	21
Не размишљам о томе	10

Издвојили смо неколико интересантних одговора на питање

Шта би, по вашем мишљењу, највише побољшало дигиталну приступачност и инклузију за младе са инвалидитетом у Србији?

Највише би помогла стална едукација унутар удружења о дигиталним вештинама, безбедности на интернету и коришћењу асистивних технологија. Уз то, важно је да садржаји буду приступачни и да млади са инвалидитетом активно учествују у њиховом креирању.	Највише би побољшало дигиталну приступачност и инклузију када би се сви дигитални садржаји и платформе прилагођавали за нас, глуве, то значи да видео-садржаји морају имати превод на српски знаковни језик, не само титлове.
Подршка младима са инвалидитетом да покрену своје дигиталне бизнисе или ангажовање у фриленс пословима може допринети финансијској независности и већој видљивости у друштву. Ово подразумева менторство, обуке и прилагођене алате.	Такође, младе глуве особе често нису довољно обухваћене у дигиталним програмима обуке, па је потребно да се организују ИКТ едукације уз тумаче за знаковни језик, као и да се осмисле инклузивне апликације које су једнако разумљиве и визуелно приступачне.
Дизање свести пре свега, многи нису упознати са јасним препрекама кад је у путању дигитални свет и приступачност особа са инвалидитетом. Мале измене као јаци контраст текста/поља може значајно неке да олакша коришћење дигиталних уређаја. Свест о томе коме апликација треба и може бити доступна, и убацивање алт текста као и text to speech опције.	Важно је и да се држава обавезе на примену стандарда дигиталне приступачности у јавним институцијама, порталима и е-сервисима. Млади глуви људи желе да буду равноправни, али је неопходно да се системски препознају њихове стварне комуника
Треба чешће додати опцију да када се изабере опција може да се прочита цео текст	Више тренинга, форума, подцаста на ову тему како би се информисали и стекли почетничка знања у коришћењу дигиталне технологије
Постојање константног сервиса за особе са инвалидитетом 0-24 часа.	Пре свега, увођење радионица и едукација на ову тему, што је веома важно! Пошто таква ствар не постоји, и да школе говоре о клишетизираним и опскурним приступима.
Организовање дигиталних кампова за особе са инвалидитетом	Едукације и тренинзи, субвенционисана набавка ИТ опреме

Да се особама са инвалидитетом подигне свест о коришћењу вештачке интелигенције као и дигиталних алата како би им се олакшао свакодневни живот.	Поред техничких решења, неопходно је радити и на оснаживању особа са инвалидитетом, посебно младих, како би могли активно да учествују у дигиталном друштву – не само као корисници, већ и као креатори садржаја, програмери, дизајнери и доносиоци одлука.
Постоји потреба за свеобухватним приступом и директним радом са ОСИ. Без стварања образовног програма, не постоји могућност побољшања ове позиције.	Институције и технолошке компаније у Србији морају редовно укључивати особе са инвалидитетом у процесе развоја дигиталних услуга – од дизајна до тестирања. Без њиховог учешћа, тешко је направити алате који заиста одговарају потребама различитих група.
Инклузивни јавни портали и е-управа Електронска управа и други државни сервиси морају бити у потпуности приступачни. Потребно је увести законску обавезу да се сваки нови портал тестира у сарадњи са организацијама особа са инвалидитетом пре објављивања. Такође, портал би могао да има "лаки режим" са поједностављеним интерфејсом и већим фонтом.	Такође, важно је развити националну стратегију за дигиталну приступачност, која ће обухватити стандарде, контролу квалитета и обавезну обуку за запослене у јавном сектору. У образовању и медијима, потребно је обезбедити све више садржаја на знаковном језику, не само информативних, већ и едукативних и културних.
Верујем да је важно да се укључе појединци који имају своју причу, а у дигиталном свету се добро сналазе.	Волела бих да приступачност не буде додатна опција, већ део сваког дигиталног решења. Да не морамо стално да тражимо „верзију за нас“, него да све буде приступачно од почетка.
Драго ми је да су људи почели да причају о томе	Добра идеја. Надам се да ће тренинзи пратити трендове
Волела би особе са МС имају своју платформу.	Као асистент деце са аутизмом, волела бих да си све приближи и њима.
Потребно је да се системски уведе дигитализација за сензорни инвалидитет и да се кроз удружења образујемо	Потребно је више оваквих пројеката, с обзиром на важност дигиталне писмености!

Стивен Хокинг:

„Успех у стварању вештачке интелигенције био би највећи догађај у историји наше цивилизације. Нажалост, могао би бити и последњи - уколико не научимо како да избегнемо ризике.“

Џини Ромети (бивша директорка IBM-а):

„Вештачка интелигенција неће заменити људе, али они који буду користили вештачку интелигенцију замениће оне који то не буду чинили.“

Феи-Феи Ли (Станфорд, HCAI):

„Вештачка интелигенција није замена за људску интелигенцију; она је алат који појачава људску креативност и домишљатост.“

Јан ЛеКун (AI научник, Мета):

„Правна генијалност вештачке интелигенције није у томе да мисли као ми, већ да нам покаже нове начине размишљања.“

ЗАТРАТИ НАС

Instagram